

Chào năm mới hội nhập Bình Thân 2016

Vũ Cao Đàm

“Năm Bình Thân đang đến, để hội nhập thành công, chúng ta phải bắt đầu bằng các triết lý về tái cấu trúc hệ thống khoa học, giáo dục, công nghệ và đổi mới, mà tư tưởng cơ bản là sự tái tạo mối quan hệ hữu cơ giữa đào tạo và nghiên cứu, cũng như giữa nghiên cứu với sản xuất...”

C hưa năm nào có nhiều bài viết về hội nhập đầy đặc như năm 2015 vừa qua. Nhà nước cũng đặt ra nhiều đề tài, chương trình nghiên cứu về hội nhập. Đang bước vào năm mới Bình Thân 2016, đất nước chúng ta tham gia Hiệp định đối tác xuyên Thái Bình Dương (TPP).

Đó là những tín hiệu thú vị.

Chúng ta bước vào năm mới 2016 với tâm thế hội nhập.

Các chương trình, đề tài bàn về hội nhập chính là sự chuẩn bị về mặt lập luận, về mặt quan điểm, về mặt triết lý để đất nước ta bước vào hội nhập thành công.

Trong các chức năng xã hội của khoa học và công nghệ (KH&CN), có một chức năng luôn được nhắc đến, đó là chức năng **phương tiện** để phục vụ mục đích phát triển. Trong xã hội hiện đại, KH&CN có một chức năng

kép, nó vừa là công cụ phục vụ cho các mục đích phát triển, vừa mang sứ mệnh đi tiên phong, gợi ý cho các chiến lược phát triển. Công nghệ thông tin là một minh chứng thú vị về chức năng kép này. Khi vệ tinh đầu tiên của thế giới được phóng vào vũ trụ, rất nhiều người nghĩ rằng, nó chỉ là trò chơi xa xỉ của các quốc gia giàu có, hoặc trực tiếp là phục vụ công nghiệp quốc phòng, không ngờ chưa đầy ba thập niên sau đó, nó chính là sự mở đường phát triển mạng toàn cầu. Chúng ta cũng không thể hình dung sự phát triển của mạng toàn cầu, nếu không có công nghiệp vũ trụ đi trước đó. Chúng ta càng không thể hình dung được sự ra đời của công nghệ thông tin, nếu không có phát minh về Đại số Boole từ một trăm năm trước đó. Từ đây, KH&CN đã thoát khỏi vai trò là công cụ phục vụ phát triển, mà còn thêm sứ mệnh nữa, là **đi tiên phong**, vạch đường chỉ lối cho

các chương trình phát triển.

Những thành tựu mà nhân loại có được này không phải là sự phát triển xuôi chèo mát mái, mà phải chấp nhận rủi ro. Thực tiễn chính sách KH&CN của thế giới đã chứng tỏ rằng, đó là một chính sách có vai trò thiết thân cho sự phát triển của một quốc gia, mà các chính phủ luôn là đấng Mạnh Thường Quân hào hiệp cho các chương trình phát triển KH&CN. Nói đến đấng “Mạnh Thường Quân hào hiệp” là nói đến một chính sách không so đo tính toán, không mang tư tưởng “chắc lép” với khoa học.

Truyền thống của các nước xã hội chủ nghĩa (XHGN) trước đây là so đo tính toán “Một đồng đầu tư cho KH&CN” thì thu lại được mấy đồng tiền lời. Người anh cả đi tiên phong trong sự so đo tính toán này trước hết là Liên Xô. Sau đó là sự mô phỏng theo truyền thống Liên Xô của các nước XHGN.

Bây giờ có cơ hội hội nhập, chúng ta nhận ra, sự vật mang bản chất khác.

Trước hết, phải tách chính sách khoa học (Science Policy) ra khỏi chính sách công nghệ (Technology Policy) và chính sách đổi mới (Innovation Policy). Chúng độc lập trong sự tương tác, mặc dù khi bàn thảo, chúng ta vẫn gọi chung đó là STI Policy (Science, Technology and Innovation Policy).

Khi làm chính sách khoa học, chúng ta không thể không xét đến **yếu tố rủi ro**; rủi ro khi thử nghiệm một công nghệ mới nằm ở nơi giáp ranh giữa chính sách khoa học và chính sách công nghệ. Khi làm chính sách công nghệ, chúng ta không thể bỏ qua **hiệu quả cạnh tranh** trong chính sách kinh tế. Khi làm chính sách đổi mới, chúng ta không thể không tìm **nơi giáp ranh** giữa chính sách khoa học và chính sách công nghệ với chính sách thúc đẩy cạnh tranh.

Toàn bộ các chính sách trên đây phải đặt trên một cái nền của toàn bộ hệ thống kinh tế và xã hội.

Trong một bài báo viết về quan hệ giữa “Chủ nghĩa xã hội và tin học” trên tuần báo Văn hóa Xô-viết vào năm 1982, Glushkov, cố Viện trưởng Viện Điều khiển học Kiev, đã đưa ra một cách tính toán thú vị: nếu hệ thống kế hoạch hóa của Liên Xô cứ làm kiểu như thập niên 1980, thì đến năm 2000, toàn bộ 250

triệu người dân Xô-viết chỉ loay hoay suốt năm ngổ thực hiện các phép tính để làm kế hoạch, không có bất kỳ ai làm công việc sản xuất để thực hiện kế hoạch đó. Glushkov kết luận, vì vậy phải đưa công nghệ thông tin áp dụng trong hệ thống kế hoạch hóa của Liên Xô... Nhưng rồi ông lại phân tích tiếp: hệ thống kế hoạch hóa của Liên Xô đã quá quan liêu trì trệ, tựa như chiếc xe bò cũ nát. Áp dụng công nghệ thông tin vào hệ thống kế hoạch này thì khác nào như đặt một chiếc động cơ phản lực vào cái xe bò. Không được! Phải cải tạo chính cơ cấu của cái xe bò.

Nghĩa là phải tái cấu trúc bản thân cái xe bò, là hệ thống kinh tế - xã hội trì trệ của Liên Xô.

Toàn bộ hệ thống kinh tế - xã hội Việt Nam là sự mô phỏng hệ thống Xô-viết. Hệ thống của Xô-viết đương nhiên đang được tái cấu trúc theo hướng thị trường từ sau khi Liên Xô sụp đổ. Hệ thống của Việt Nam cũng đang được thay đổi sau các quyết định về đổi mới từ Đại hội VI năm 1986 và đã đạt được nhiều thành tựu.

Nhưng dấu ấn của mô hình Xô-viết vẫn còn khắc rất sâu trong hệ thống kinh tế - xã hội Việt Nam. Trước hết, hệ thống sản xuất đã đổi mới nhiều, nhưng vì chưa có một hệ thống kinh tế thị trường hoàn hảo, những đứa con cưng vẫn được bà mẹ nhà nước cho bú mớm, chưa đương đầu trước bão táp cạnh tranh, nên vai trò của công nghệ trong sản xuất vẫn rất

mờ nhạt.

Sự bảo thủ trì trệ này không loại trừ cả mô hình tổ chức khoa học và giáo dục: một thực thể khoa học tách rời giáo dục; một thực thể nghiên cứu công nghệ tách rời sản xuất, trong khi chúng ta cứ loay hoay cấp kinh phí “hào hiệp” cho những đề tài nghiên cứu “kết hợp đào tạo với nghiên cứu”, “kết hợp nghiên cứu với sản xuất”, vân vân và vân vân.

Vấn đề là, để hội nhập thành công, mở đầu là năm Bình Thân đang đến, chúng ta phải bắt đầu bằng các triết lý về tái cấu trúc hệ thống khoa học, giáo dục, công nghệ và đổi mới, mà tư tưởng cơ bản là **sự tái tạo mối quan hệ hữu cơ giữa đào tạo và nghiên cứu, cũng như giữa nghiên cứu với sản xuất**.

Sự tái tạo này không hề đơn giản. Nó là một nỗi đau, một căn bệnh quá lâu năm, nhưng không phải là không có thuốc hay để chữa. Có thể là thuốc đắng, nhưng cũng có thể chẳng đắng chút nào.

Chỉ cần chúng ta nắm tay nhau tái cấu trúc để có điều kiện tương thích với thế giới trong hội nhập.

Đón chào năm mới Bình Thân, xin chúc toàn thể cộng đồng KH&CN hội nhập thành công!